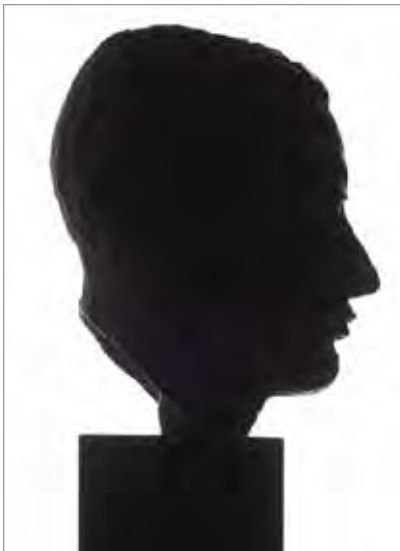

En människa kan göra skillnad

En introduktion till konsten
i södra övergångsrummet

Att göra skillnad

En människa kan göra skillnad. De insatser som Raoul Wallenberg, Harald Edelstam och Folke Bernadotte har gjort vittnar om det.

Raoul Wallenberg knöts till svenska konsulatet i Budapest 1944 för att organisera en aktion för att rädda judar från koncentrationsläger. Folke

Bernadottes insatser med de vita bussarna hade samma mål. I samband med militärkuppen i Chile 1973 räddade Harald Edelstam många människor som sökte skydd eller hade tillfångatagits.

Konsten i södra övergångsrummet minner om behovet av medmänsklighet, då som nu.

Raoul Wallenberg 1944.
Foto: TT Nyhetsbyrå

Aktionen med de vita bussarna 1945.
Foto: TT Nyhetsbyrå/Röda Korsets arkiv

Harald Edelstam 1974.
Foto: Sven-Erik Sjöberg/TT Nyhetsbyrå

Vi ska alltid minnas

”Vi ska alltid minnas när de som själva kan vittna har tystnat. Vårt ansvar inför framtiden är att det som då skedde aldrig ska hända igen.”

Så sa Birgitta Dahl, riksdagens talman, när verket *Att minnas den goda gärningen* invigdes i riksdagen 1998. En enda människa kan ha en avgörande betydelse i kampen mot det onda. Syftet med minnesmärket över Raoul Wallenberg är att påminna om detta.

Raoul Wallenberg var bara 32 år när han i juli 1944 började arbeta vid det svenska konsulatet i Budapest i Ungern. Hans uppdrag var att leda en neutral hjälpaktion för att rädda judar från koncentrationslägren.

I januari 1945 intog ryssarna en del av Budapest och Raoul Wallenberg fördes till Moskva. Sedan vet ingen säkert vad som hände honom. Ett antagande är att han avrättades av ryska säkerhetstjänsten.

Samma år som Raoul Wallenberg skulle ha fyllt hundra år fick han den amerikanska kongressens guldmedalj, i juli 2012. Det är den finaste utmärkelse en privatperson kan få i USA. Två år senare tog en släkting till Raoul Wallenberg emot medaljen vid en ceremoni i kongressen.

Raoul Wallenberg

Foto: Melker Dahlstrand

Bilder ur ett bildspel skapat av Karl Gabor, fotograf och grafisk formgivare.

Porträttbysten av Raoul Wallenberg har skapats av den amerikanska skulptören Lotte Staviskey (1908–2000). Originalen finns på New York Public Library.

Att minnas den goda gärningen

Lenke Rothman (1929–2008)

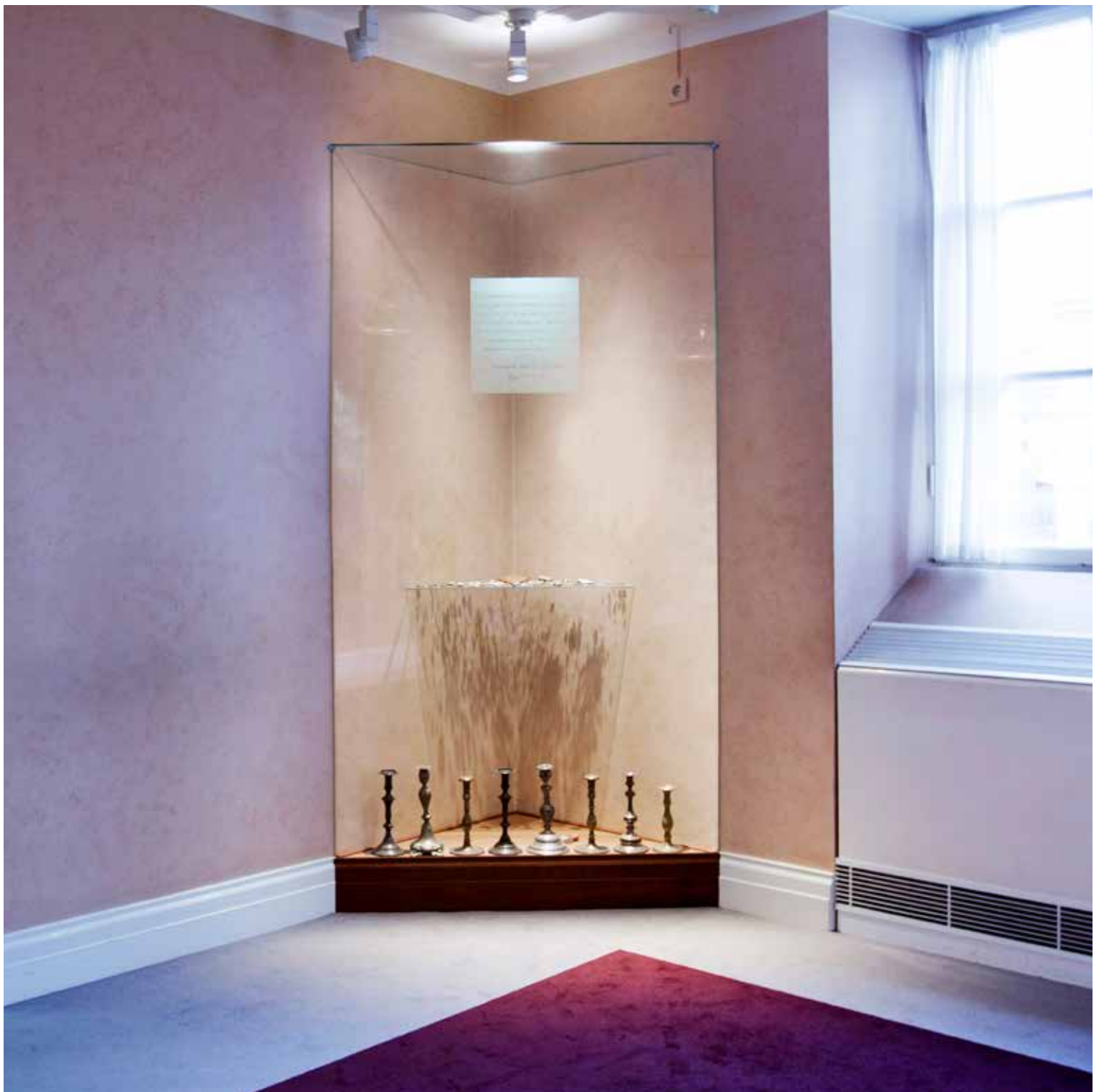
Sveriges riksdag gav uppdraget att göra ett minnesmärke över Raoul Wallenberg till konstnären Lenke Rothman. Det skedde i samarbete med Statens konstråd. Det är det första minnesmärket över Raoul Wallenberg i Sverige. Det är skapat för en speciell plats i riksdagen och får inte flyttas. När konstverket *Att minnas den goda gärningen* invigdes i januari 1998 hölls en manifestation i riksdagens kammare till minne av Förintelsen.

Konstverket består av små stenar och grus samt åtta ljusstakar som Lenke Rothman har samlat in bland husen i de stadsdelar i Budapest där Raoul Wallenberg verkade. En kopia av Raoul Wallenbergs almanacka från 1944 vilar på småstenarna.

Ett utdrag ur en text finns på monterglaset. Det är ett utsnitt ur den rapport till Utrikesdepartementet som Raoul Wallenberg skickade från Budapest den 18 juli 1944. Där beskriver han judarnas desperata situation.

Ljussättningen ger ett fint skuggspel under glashyllan med grus och småsten. Konstnären var engagerad i ljussättningen och tyckte om att man i skuggspelet kunde ana mänskliga gestalter.

Vi ska alltid minnas

Harald Edelstam var diplomat och starkt engagerad i mänskliga rättigheter. Han inledde sin karriär i början av 1940-talet. Under andra världskriget var han stationerad i Norge och räddade många judar och motståndsmän undan nazisterna.

Det Harald Edelstam är mest känd för är sina insatser i Chile 1973. Då störtades den folkvalde presidenten Salvador Allende i en militärkupp, ledd av general Augusto Pinochet. Edelstam öppnade möjligheter för förföljda latinamerikaner att ta sin tillflykt till ambassaden. Dessutom medverkade han till att förhindra avrättningar och förhandlade med militären så att fångar släpptes fria.

Harald Edelstam var en engagerad diplomat som använde sin yrkesroll för att genomföra räddningsaktioner vilket väckte viss kritik. Samtidigt har han många gånger hyllats för sina insatser och ställningstaganden för mänskliga rättigheter.

Foto: Leif R Jansson/Scanpix

Harald Edelstam

Foto: Melker Dahlstrand

Porträttbysten av Harald Edelstam har skapats av Luciano Escanilla (1955–).

Gränsspel mellan mörkt och ljus

Lenke Rothman (1929–2008)

Ett textilt verk i naturfärger blir det första mötet med Lenke Rothman för den som kommer från kammarfoajén. Det anspelar på Bernadotteaktionen i april–maj 1945. Väven är en gåva från de judiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö och har vävts av Handarbetets vänner.

Vita bussarna kallades en räddningsaktion i Röda Korsets regi i februari–maj 1945, ledd av greve Folke Bernadotte. Judar transporterades till Sverige och räddades undan koncentrationslägren.

Enligt Svenska Röda Korsets beräkningar år 2000 befriades cirka 15 000 fångar ur koncentrationslägren genom aktionen.

Lenke Rothman är född i Ungern och har själv suttit i koncentrationsläger. Av en familj på åtta personer var det bara hon och en yngre bror som överlevde. Hon har uttryckt att hon ser sitt skapande som ett svar på Förintelsen. Ändå är det bara ett fåtal verk som uttryckligen anknyter till den.

Handarbetets vänner har ända från starten 1874 samarbetat med sin tids stora målare. Många konstnärer har fått sina målningar överförda till bildväv med en speciell teknik som gör det enklare att väva bilden i en vanlig vävstol. Handarbetets vänner har även vävt ”Minnet av ett landskap” i riksdagens kammare.

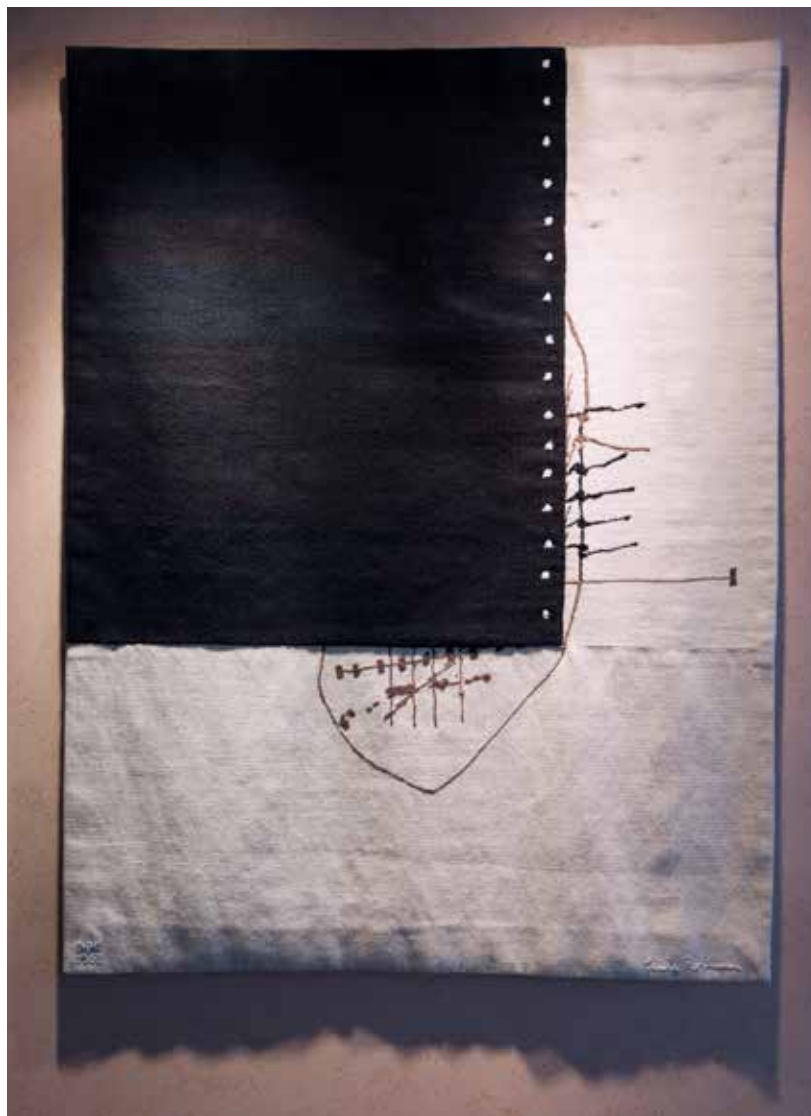
Folke Bernadotte af Wisborg (1895–1948). Byst i brons av Solveyg W. Schafferer-Sigerus.

Foto: Melker Dahlstrand

Folke Bernadotte ledde aktionen med de vita bussarna 1945.

Foto: TT Nyhetsbyrån/Röda Korsets arkiv

Flykten

Eva Ek-Schaeffer (1941–)

För dem som flyr över Östersjön kan Gotland vara den första landmassa de möter. Väven *Flykten* (2002) skildrar när den första båten med kurdiska flyktingar kom till Fårö i Gotlands kommun i början av 1990-talet. Det skulle bli fler.

Gotland har en historia av flyktingmottagande. Under 1944 kom tiotusentals baltiska flyktingar till Sverige och många landsteg där.

Konstnären har även inspirerats av en målning som finns i en stenkyrka på Fårö, stora kutatavlan från 1618. Den minner om hur ett lag säljägare som flöt omkring på ett isflak räddades. Lilla kutatavlan anspelar på en liknade händelse 1767.

Eva Ek-Schaeffer väver i traditionell vävteknik men med rätsidan mot sig. Hon spinner ullgarnet själv och använder även lin och tunt silke. Hon är sedan länge bosatt på Fårö och samlar växter till färgning från naturen runt omkring.

Nyplöjt

Philip von Schantz (1928–1998)

Oljemålningen *Nyplöjt* av Philip von Schantz representerar det land flyktingarna kommer till. Ska Sverige bli deras nya hemland? Det är också det land där Raoul Wallenberg föddes, lämnade för Budapest i Ungern – och aldrig fick återvända till.

De faluröda ladorna och den svartglänsande myllan. Födan som ska komma ur jorden. Himlen nästan täckt av moln, men samtidigt skimrande. Konstnären har lekt med perspektiven och lurar betraktarens öga.

Eva Ek-Schaeffer (1941–) är textilkonstnär och bygger upp berättande, poetiska bildvävar. Figurerna dansar, flyger och faller, innehållet är ofta mytiskt och symbolladat. Hon skildrar också människans existentiella villkor. Bland mycket annat har hon anlitats av Handarbetets vänner för offentliga uppdrag och är representerad på Nationalmuseum i Stockholm. Hon är väl representerad runt om i landet, särskilt på Gotland där hon bor.

Luciano Escanilla (1955–) är konservator och konstnär. Han är född i Chile, men flyttade till Uppsala 1974. Där har han studerat och varit bosatt sedan dess. Som konstnär har han främst ägnat sig åt måleri, att skulptera och fotografera.

Lenke Rothman (1929–2008) var en ungersk-svensk konstnär och författare. Hon kom till Sverige efter vistelse i koncentrationsläger och studerade vid Konstfack 1951–55. Som bildkonstnär arbetade hon i många tekniker. Hon kombinerade dem gärna och på ett sätt som gav konstverken collageets karaktär, stramt uppbyggt och med tecken och symboler av starkt personlig prägel.

Solveyg W. Schafferer-Sigerus (1928–). Norsk skulptör som har gjort porträttbysten i brons av Folke Bernadotte. Bysten är en replik av det konstverk som hon skulpterade åt FN:s högkvarter i New York 1997.

Philip von Schantz (1928–1998) var grafiker och målare. Han var professor i grafik vid Konsthögskolan, senare rektor på skolan, chef för Moderna museet och preses i Konstakademien. I sina stilleben prövade von Schantz illusionens mångtydigheter, ofta med utgångspunkt i naturens frukter och vardagliga föremål. Det brukar kallas trompe-l'œil-traditionen och kan beskrivas som att konstnären lurar ögat.

Lotte Stavisky (1908–2000). Amerikansk skulptör som gjort bronsbysten av Raoul Wallenberg. Den finns i original på New York Public Library. Tillfälligheter gjorde att just denna av många skulpturer av Raoul Wallenberg har fått en plats här riksdagen.

Konstnären **Lenke Rothman** www.lenkerothman.org

Raoul Wallenberg Academy www.raoulwallenberg.se

Akademien lyfter fram Raoul Wallenbergs gärning för att inspirera unga att agera för alla människors lika värde.

Raoul Wallenberg-arkivet i Uppsala universitetsbibliotek.

Stiftelsen **Harald Edelstam** bildades 2009. Den delar ut Edelstampriset. Stiftelsen vilar på FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och är politiskt och religiöst obunden.

Svensk-chilenska kulturinstitutet arbetar för att stärka banden mellan Sverige och Chile och för att stimulera utbytet mellan länderna.